

Олександр ДАРОВАНЕЦЬ

САМІЙЛО ПІДГІРСЬКИЙ – КАНДИДАТ У ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ

Серед багатьох незаслужено забутих постатей в історії України виділяється постать Самійла Підгірського – визначного українського юриста, громадського і політичного діяча, зрештою щирого патріота, який наклав життям заради своєї Батьківщини. Саме тому виникла потреба створити біографічний нарис про цю непересічну особистість, бо, на жаль, про нього обмаль інформації в українській історіографії, а в зарубіжній – то й зовсім немає. Поодинокі згадки про нього трапляються в збірнику документів та матеріалів “Відновлення Української Держави в 1941 році”, 1-му томі збірника документів та матеріалів “Українська Центральна Рада” й 41-му томі “Літопису УПА”, 1-му томі праці П. Мірчука “Нарис історії Організації Українських Націоналістів”, монографіях М. М. Кучерепи і Р. П. Давидюк “ВУО: Волинське Українське Об’єднання (1931-1939)” та І. З. Павлюка “Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя. 1917-1939, 1941-1944 рр.” Окремі факти, які використано в роботі над цією розвідкою, почерпнуті з праці В. Шпіцера та В. Мороза “Крайовий Провідник Володимир Тимчій-«Лопатинський»”¹. Деякі дані про цю людину можна віднайти в довідковій літературі: “Енциклопедії Українознавства”, довіднику з історії України за редакцією І. Підкови та Р. Шуста, а також бібліографічному довіднику “Діячі Центральної Ради”². Цінним матеріалом до біографії С. Підгірського є спогади. Вони можуть мати різну цінність: якщо зі спогадів С. Шухевича, М. Лебеда та Д. Шумука можна почерпнути лише

¹ Відновлення Української Держави в 1941 році. Нові документи та матеріали. К.: Українська Видавнича Спілка, 2001; Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто–Львів, Видавництво “Літопис УПА”, 2004. – Т. 41: Кирило Осмак – президент УГВР. (Документи і матеріали); Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У двох томах. Т. 1 (4 березня – 9 грудня 1917 р.). – К.: Наукова думка, 1996; Кучерепа М. М., Давидюк Р. П. ВУО. Волинське Українське Об’єднання (1931-1939): Монографія. – Луцьк: Надстир’я, 2001; Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. – Т. 1.: 1920-1939. – Мюнхен–Лондон–Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. Перевидання 2003 року, Львів; Павлюк І. З. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя. 1917-1939, 1941-1944 рр. – Львів: Каменяр, 2001; Шпіцер В., Мороз В. Крайовий Провідник Володимир Тимчій-«Лопатинський». – Львів, Афіша, 2004.

² Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник. – К., 1998; Серкіз Я. Українська Партія Національної Роботи // Довідник з історії України. А-Я / За ред. І. Підкови та Р. Шуста. – К.: Генеза, 2002. – С. 934; Енциклопедія Українознавства. Словникова частина. – Париж–Нью Йорк, 1970. – Т. 6. – С. 2077-2078; Енциклопедія Українознавства. – Т. 9. Перевидання в Україні. – Львів, 2000. – С. 337.

окремі факти, то спогади М. Гікавого є першою спробою створити біографічний нарис про Підгірського³. Доповнюють палітру джерел, на які можна опертися при написанні цього біографічного нарису, документи й матеріали, які зберігаються у фондах Державного архіву Волинської області (ф. 46, 216) та Державного архіву Рівненської області (ф. 33), а також службове видання Волинського воєводського управління “Монографія ОУН на Волині”⁴. Використано в цій розвідці й матеріал із віднайденого в фондах ДАВО примірника часопису “Заграва”⁵.

Самійло Підгірський народився 1888 року в сім’ї заможного українського селянина із села Любитова, що на Ковельщині. Дитинство скоро промайнуло і прийшла пора обирати собі життєву дорогу: Самійло закінчив юридичний факультет Петербурзького університету і готувався до праці на цій ниві. Однак розпочалася революція, і його поглинула громадська і політична діяльність: у травні 1917 року його обирають депутатом до Центральної Ради від Волинської губернії. Тоді Підгірський належав до Української Партії Соціалістів-Федералістів і на губернському селянському з’їзді в Житомирі чітко виявив свою позицію українського патріота-самостійника. Паралельно він займається журналістикою, в яку повністю поринув після розгону Центральної Ради. У 1917 році Підгірський стає редактором першої української газети на Волині “Громадянин”, у 1918–1919 роках він редагує “Волинську газету”, а в 1920 – газету “Громада” в Луцьку⁶.

З 1921 року Самійло Підгірський постійно проживає на теренах Волині, переважно в Ковелі. І в нових умовах він надалі провадить активну громадську діяльність, у різний спосіб обстоюючи національні права українців. Так, наприклад, у 1923–1927 роках він був послом до польського сейму, деякий час навіть головою Української Парла-

³ Гікавий М. *Мої зустрічі* // Вісник. Видання Організації Оборони Чотирьох Свобід України. – Рік XXV. – Ч. 6 (Червень 1971). – С. 22-23; Лебідь М. *Часи німецької окупації в Матіївському районі на Волині* // Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 5. *Волинь і Полісся. Німецька окупація*. – Кн. 3. *Спомини учасників*. – Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1984; Шумук Д. *Пережите й передумане. Спогади й роздуми українського дисидентів-політв’язня з років блукань і боротьби під трьома окупаціями України (1921-1981)*. – К: Видавництво імені Олени Теліги, 1983; Шухевич С. *Моє життя. Спогади*. – Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1991.

⁴ Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 763, 990, 1007, 1035; ф. 216. – Оп. 3. – Спр. 1079; Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 69, 70, 78, 84; *Monografia OUN na Wołyniu. Łuck, 1935 ДАРО, фонд бібліотеки, інв. № 877*).

⁵ *Заграва* (Львів). 15 жовтня 1923 р. (ч. 14, по конфіскації наклад другий). – С. 13.

⁶ Українська Центральна Рада. – С. 99; Верстюк В., Осташико Т. *Діячі Української Центральної Ради*. – С. 211, 222; Гікавий М. *Мої зустрічі*. – С. 22-23; Кучерена М. М., Давидюк Р. П. *ВУО... – С. 372-373; Павлюк І. З. Українська легальна преса... – С. 262; Енциклопедія Українознавства. Словникова частина*. – Париж–Нью Йорк, 1970. – Т. 6. – С. 2077-2078.

ментарної Репрезентації, справляючи значний вплив на формування її позиції. 23 січня 1923 року в сеймі посол Підгірський виголосив спільну заяву УПР, де акцентувалося, що “змаганням українського народу є відродження самостійної української держави”, “повний і свобідний розвиток національного життя”⁷. Ця заява була відображенням глибокого переконання С. Підгірського в тому, що лише у власній державі український народ може повністю задовольнити свої культурні, економічні та політичні потреби, лише в ній зможе повноцінно жити і розвиватися. Саме тому він став одним із засновників Української Партії Національної Роботи (УПНР). УПНР постала 21 квітня 1924 року внаслідок внутрішніх непорозумінь в Українській Трудовій Партії, де вирізнялася активністю націоналістична група на чолі з Дмитром Донцовим. С. Підгірський став головою УПНР, а її секретарем та головним ідеологом став д-р Донцов. Основні засади програми цієї партії були такі: “Україна для українців”; розбудова національного життя власними силами; безкомпромісно негативне ставлення до Польщі і до СРСР та комунізму. Почала творитися її організаційна сітка. Так, наприклад, окружні виконавчі комітети були створені у Львові, Тернополі, Луцьку, Дубно, Пінську і Ковелі. Органом УПНР був двотижневик “Заграва” (1923–1924), який постав з ініціативи УВО. Поява цього легального націоналістичного часопису знайшла своє відображення в інформації Міністерства внутрішніх справ до Волинського воєводського управління від 15 вересня 1923 року: “Постанова 14 березня на молодих людей подіяла в напрямі зростання націоналізму. З тих гасел виріс новий ідейний руський (радіше – всеукраїнський) напрям, чийм виразником і осередком стала «Заграва», двотижневик, видаваний офіційно через д-ра Донцова. [...] «Заграва» як легальний часопис не подавала напрямних нового напрямку, який творився, тим не менше, але програма, завдання і цілі нового угруповання виразно відбиваються на окремих сторінках «Заграви». Такі видання мали будити в українців незадоволення існуючим станом речей, чого свідченням був уривок із оповідання «Сон»: «Хочеш ходити до української школи, навіть народньої – їдь у Прагу. Хочеш працювати в якій-небудь нашій інституції – також туди, бо там же. – А народ? – Народ лишився на місцях»”. Змушуючи українців задумуватися над такими речами, “Заграва” підштовхувала їх до пошуку шляхів кардинального поліпшення свого становища. Тому поліція отримала наказ – уважно вивчати часопис “Заграва”, перший номер якого побачив світ 1 квітня 1923 року Правда, УПНР не розгорнула діяльності через те, що на консолідаційному з’їзді 11 липня 1925 року більшість її членів на чолі з Д. Палієвим увійшла до УНДО. Однак Донцов та Підгірський

⁷ Павлюк І. З. Українська легальна преса... – С. 61.

не зрадили своїх принципів, твердо стоячи на засадах українського націоналізму, і рішуче відкинули теорії та практику угодовців⁸.

Саме через посилення угодовських тенденцій у середовищі українських партій, особливо діяльність групи Петра Певного на Волині, Підгірський відмовився від легальної політики і в 1928–1939 роках зайнявся приватною юридичною практикою як адвокат⁹. Серед яскравих сторінок його правничої діяльності була участь у політичних судових процесах як оборонця обвинувачених у належності до ОУН та УНАКОР. Так, наприклад, зі звіту про стан безпеки на терені Волинського воєводства за квітень 1937 року випливає, що 27–28 та 30 квітня 1937 року в Луцькому окружному суді відбувся процес проти 44 обвинувачених у приналежності до УНАКОРУ та ОУН, і одним із оборонців на цьому процесі був Підгірський¹⁰. Відомий український адвокат Степан Шухевич згадував, що С. Підгірський був адвокатом на Луцькому процесі “42-х”¹¹. Підгірський був оборонцем і на Рівненському процесі 22–26 травня 1939 року, коли до різних термінів ув’язнення засудили майже весь провідний актив ОУН на Волині¹².

Сам Підгірський був давнім і добре законспірованим членом УВО, а згодом і ОУН. УПНР, яку він свого часу очолював, була створена за сприяння УВО, яка прагнула використати її для пропаганди українського націоналізму легальним шляхом¹³.

Не раз його ім’я трапляється і на сторінках документів польської влади, присвячених “підривному руху ОУН”. У звіті про стан безпеки у Волинському воєводстві за травень 1934 року міститься така інформація: 6 травня 1934 року в приміщенні Союзу Українок у с. Шайно відбулося зібрання членів ОУН за участі Євгена Шума, Василя Полака, Арсена Полака, Омеляна Лавренюка та Марка Лавренюка, який сказав, що 24 квітня 1934 року був в адвоката Підгірського в Ковелі, від якого отримав наказ: розпочати акції, спрямовані на поширення українського націоналізму серед суспільства і влаштування походу на “Козацькі

⁸ ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 763. – Арк. 1-1зв; Гікавий М. *Мої зустрічі...* – С. 23; Мірчук П. *Нарис історії ОУН.* – Т. 1. – С. 50; Серкіз Я. *Українська Партія Національної Роботи // Довідник з історії України.* А-Я. Під ред. І. Підкови та Р. Шуста. – К.: Генеза, 2002. – С. 934; *Енциклопедія Українознавства.* – Т. 9. *Перевидання в Україні.* – Львів, 2000. – С. 337.; *Загрова.* – 1923. – 15 жовтня (ч. 14, по конфіскації наклад другий). – С. 13.

⁹ Гікавий М. *Мої зустрічі...* – С. 23; Кучерена М. М., Давидюк Р. П. *ВУО...* – С. 372-373.

¹⁰ ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 84. – Арк. 64зв, 88зв.

¹¹ Шухевич С. *Моє життя...* – С. 566.

¹² Мірчук П. *Нарис історії ОУН.* – Т. 1. – С. 461.

¹³ Гікавий М. *Мої зустрічі.* – С. 23.

Могили”, насипані 1929 року членами ОУН у с. Шайно¹⁴. У службовій характеристиці організаційного стану ОУН 1934 року, спорядженій ВВУ, вказано, що до видатних діячів ОУН належали адвокат Самійло Підгірський та його секретар Павло Вітрик¹⁵. За даними поліції, 1935 року до складу повітової екзекутиви ОУН у Ковелі входили адв. Самійло Підгірський, Олександр Калюжний, Василь Капелюшний, Тиміш Колот* та Павло Вітрик¹⁶. В інформації ВВУ до МВС від 25 листопада 1935 року С. Підгірського характеризують як одного з провідних націоналістичних діячів Волині та Полісся: “Одночасно ОУН прагне до віднайдення опертя на видатніших представників старшої української суспільності, знаних зі свого націоналізму. Такими особами мають бути на терені Рівного др. Могильницький, на терені ж Ковельського повіту – адв. Підгірський. [...] Адв. Самійло Підгірський є також законспірованим мужем довіря ОУН і відіграє велику роль в організації націоналістичного руху на терені Ковельського повіту. До нього теж переважно зголошуються емісари зі Львова, які спрямовувалися на Волинь, чи також на Полісся. Подібну роль серед жінок відіграє дружина Підгірського, голова Союзу Українок, яка останнім часом розпочала акцію організації в сільських місцевостях т. зв. «жіночих гуртків», які мають за завдання виховання дітей в націоналістичному дусі і утвердження їх в переконанні про необхідність боротьби за незалежність і готовності жертви”¹⁷.

Ще одним документом, який свідчить про підтримку націоналістичного руху з боку Підгірського, є звіт Волинського воєводського управління до МВС від 10 вересня 1936 року про організаційний стан ОУН на Волині на 1 липня 1936 року: “Пов. Ковель. Виявлено контакти повітового провідника ОУН в Ковелі Маркевича Володимира з членами ОУН Коханським Іваном** та Савичем Василем***, а також контакти того ж Маркевича з чл. ОУН зі Львова, які відбувалися в помешканні адвоката Підгірського Самійла в Ковелі”. У тому ж таки звіті Підгірського зараховано безпосередньо до видатніших діячів ОУН¹⁸.

Про націоналістичну діяльність меценаса Підгірського свідчить і зведення конфіденційних повідомлень № 2 від 2 липня 1936 року, опрацьоване суспільно-політичним відділом ВВУ: “В Ковельському повіті була посилена націоналістична пропаганда, причому акцією на тому

¹⁴ ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 69. – Арк. 78зв.

¹⁵ Там само. – Спр. 70. – Арк. 106-106.

* Бургомістр м. Ратне.

¹⁶ ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 1007. – Арк. 72.

¹⁷ Там само. – Арк. 28.

** Повітовий провідник ОУН Володимирцини.

*** Член повітового проводу ОУН Володимирцини.

¹⁸ ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 78. – Арк. 152зв.

терені керують: Марченко, Бурий*, Коханський, NN інженер з Ковеля за посередництвом адв. Підгірського з Ковеля¹⁹. Враження про те, що С. Підгірський є провідною постаттю серед українських націоналістів Ковельщини, складалося не лише в поліції. Тодішній активіст КПЗУ, а згодом – член ОУН і багатолітній політв'язень-дисидент Данило Шумук твердив, що націоналістичною роботою на терені Ковельського повіту керував Підгірський²⁰.

Саме завдяки старанням таких людей, як С. Підгірський, на теренах Ковельщини розвивався український націоналістичний рух, що був надійною основою для формування мережі ОУН. Так, згідно зі звітом ВВУ від 2 липня 1936 року, на теренах Ковельщини поліції були відомі 36 членів та симпатиків ОУН, у тому числі й повітовий провідник ОУН Ковельщини В. Маркевич, районний провідник ОУН в Турійську Микола Морозович, С. Підгірський, П. Вітрик та А. Марченко²¹.

Згідно зі звітом Ковельського повітового староства про організаційний стан ОУН на 31 грудня 1935 року, кількість виявлених членів та симпатиків ОУН сягала 50 осіб (переважно в Ковелі, Шайно і Турійську). У 1935–1936 роках поліція та органи загальної адміністрації в своїх звітах реєстрували на терені Ковельського повіту від 50 до 75 виявлених членів та симпатиків ОУН²².

Самійло Підгірський 1940 року був заступником провідника Волинської обласної ексекутиви ОУН в окремій мережі, підпорядкованій безпосередньо А. Мельникові (перед тим Є. Коновальцеві). Частково роботу цієї структури висвітлено у відомих зізнаннях полковника Михайла Кураха, проте її діяльність ще вимагає серйозного дослідження. Імовірно, вона була тісно пов'язана також із ветеранською організацією УГА “Молода Громада” на чолі з Андрієм Палієм. Крайовим Провідником цієї мережі був Юліян Шепарович, який представляв її на II Великому Зборі Українських Націоналістів у Римі. Мережа Ю. Шепаровича діяла законспіровано від основної та ввійшла в контакт з основною мережею ОУН лише в жовтні 1939 року²³.

* Андрій Марченко, родом із с. Свищова Дубнівського повіту, який, за інформацією поліцейського Урбановича, діє під псевдонімом “Бурий” прибув до Турійська восени 1935 р. з великою кількістю легальної та нелегальної літератури. Тут він на певний час оселився і, за даними поліції, 1936 р. виконував обов'язки районного провідника ОУН (ДАВО. – Ф. 216. – Оп. 3. – Спр. 1079. – Арк. 4, 294-295).

¹⁹ ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 78. – Арк. 105.

²⁰ Шумук Д. Пережите й передумане. – С. 20.

²¹ ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 78. – Арк. 152зв.

²² ДАВО. – Ф. 46, по. 9а. – Спр. 990. – Арк. 50; Спр. 1007. – Арк. 59, 72; Спр. 1035. – Арк. 16-16зв.

²³ Шніцер В., Мороз В. Крайовий Провідник Володимир Тимчій-“Лопатинський”. – С. 121.

Певне уявлення про людину може дати коло найближчих до неї людей: рідних, близьких, знайомих. Серед найближчих С. Підгірському людей можна назвати його дружину Олександру (Лесю). Родина Бачинських, з якої походила Леся, була національно свідомою, а її сестра Марійка стала дружиною провідного ідеолога українського націоналізму Д. Донцова, тому не дивно, що коли родина Підгірських оселилася в Ковелі, то Лесю Підгірську обрали головою місцевого осередку Союзу Українок. Поліція зазначала, що вже на середину 1930-х років осередки Союзу Українок на теренах Ковельщини, якими керувала Леся Підгірська, потрапили під вплив ОУН і стали центрами націоналістичної пропаганди²⁴. У звіті Ковельського повітового староства до Волинського воеводського управління від 12 січня 1937 року говорилося: “Союз Українок” – єдина з чинних українських організацій націоналістичного характеру²⁵. Те ж саме свідчить Д. Шумук, який згадував, що легальною організацією, через яку діяли націоналісти, був “Союз Українок”, а Олександра Підгірська була відомою його дівчаткою²⁶.

Багатолітнім секретарем С. Підгірського був Павло Вітрик, член одного з перших осередків ОУН на теренах Ковельщини. У ніч з 22 на 23 вересня 1931 року була проведена “ліквідація” УВО в Ковелі, яка охопила 9 осіб. Її наслідком був процес у Луцькому окружному суді (4–5 листопада 1932 року), на якому було засуджено Юрія Косача, Іллю Куницю, Мирослава Онишкевича, Зиновія Сомчинського, Сергія Сомчинського, П. Вітрика і В. Маркевича на 1 рік тюрми (із заліченням 6 місяців запобіжного арешту і даруванням решти в зв’язку з амністією)²⁷. Правда, радість їхня була недовгою: 24 квітня 1933 року Люблінський апеляційний суд підвищив їм кару, зокрема П. Вітрикові дісталася 1,5 року тюрми²⁸. Однак це не зупинило Вітрика і агент “Вітер” у лютому 1935 року доповідав: “Націоналістична праця в Ковелі групується навколо особи адвоката Підгірського, а також його секретаря Вітрика Павла, вже караного 2-х-літнім ув’язненням за діяльність ОУН”²⁹. Тому Павло Вітрик 1935 року на три місяці потрапив до Берези Картузької, а 28 (за іншими даними – 29) серпня 1936 року П. Вітрика знову арештовано, цього разу у справі

²⁴ ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 990. – Арк. 50; ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 78. – Арк. 41зв, 155зв.

²⁵ ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 1035. – Арк. 7.

²⁶ Шумук Д. *Пережити й передумане*. – С. 20.

²⁷ *Монографія...* – Арк. 22зв-24; ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 61. – Арк. 160зв; Мірчук П. *Нарис історії ОУН*. – Т. 1. С. 300.

²⁸ ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 990. – Арк. 13; Мірчук П. *Нарис історії ОУН*. – Т. 1. С. 413.

²⁹ ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 70. – Арк. 85.

Марченка і товаришів. Кінець кінцем постійні переслідування польської поліції змусили його нелегально виїхати за кордон³⁰.

Так, ми бачимо, що найближче оточення С. Підгірського мало яскраво виражене націоналістичне забарвлення, що теж свідчить про те, що він був переконаним націоналістом.

Часи першої більшовицької окупації (1939–1941) – “закрита сторінка” біографії Підгірського, тому що жодної інформації про цей період його життя відшукати не вдалося.

На початках німецької окупації стало відновлюватися українське громадське життя, а також були спроби утворити українську адміністрацію, яка мала би відновлювати нормальне життя на очищених від більшовиків теренах. Згідно зі звітом інформатора ОУН Миколи Мостовича про організацію української влади у Волинській та Рівненській областях від 31 серпня 1941 року, головою Ковельської окружної управи був адвокат С. Підгірський³¹. У спогадах Михайла Лебеда сказано, що він був повітовим старостою в Ковелі. Активною в справі організації громадського життя була і його дружина Леся, яка зуміла порятувати з німецького полону декілька тисяч військово-полонених³². С. Підгірський входив також до складу представницького органу, який об’єднував найавторитетніших представників української громади Волині, – Української Ради Довіри на Волині³³. Однак коли німці у вересні 1941 року взялися за утвердження своєї влади на теренах України, Самійло та Леся Підгірські були арештовані й опинилися в страшній краківській тюрмі Монтелюпіх³⁴. Через деякий час стараннями їхніх приятелів подружжя Підгірських було визволене з цієї в’язниці. Однак недовго довелося пробути на волі Лесі Підгірській: її знову заарештували гестапівці й розстріляли 1943 року в Ковелі³⁵.

Підгірський мусив переховуватись у Варшаві, але не поривав своїх зв’язків з українським національно-визвольним рухом і навіть став кандидатом у члени Української Головної Визвольної Ради. У протоколі допиту Кирила Івановича Осьмака від 30 січня 1948 року є дані про те, що Самійло Підгірський мав бути на Великому зборі, але, з невідомих для Осьмака причин, на збір не прибув³⁶.

³⁰ ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 990. – Арк. 50; Спр. 1035. – Арк. 7; Ф. 216. – Оп. 3. – Спр. 1079. – Арк. 3, 291.

³¹ Відновлення Української Держави в 1941 році. – С. 177.

³² Лебідь М. Часи німецької окупації... – С. 201.

³³ Українська гімназія в Луцьку. Спогади. 1918-1939. – Луцьк, 1998. – С. 201.

³⁴ Лебідь М. Часи німецької окупації. – С. 203.

³⁵ Там само. – С. 201; Шумук Д. Пережите й передумане... – С. 21.

³⁶ Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 41... – С. 287.

У 1944 році Волинь опинилася під новою окупацією, цього разу вже московсько-більшовицькою. За людей типу Підгірського взявся НКВД, що і визначило їхню дальшу долю. Дата загибелі Підгірського ще й досі не устійнена, бо різні джерела називають то 1944, то 1945 роки; ймовірно, він був розстріляний у Київській тюрмі³⁷. Так закінчився життєвий шлях щирого патріота, одного з тих, хто тихо і без зайвого галасу намагався наблизити день відновлення незалежної Української держави.

³⁷ Гікавий М. *Мої зустрічі...* – С. 21; Кучерена М. М., Давидюк Р. *ВУО...* – С. 372-373; Павлюк І. З. *Українська легальна преса...* – С. 262; Шумук Д. *Пережите й передумане...* – С. 21; *Енциклопедія Українознавства. Словникова частина.* – Париж–Нью Йорк, 1970. – Т. 6. – С. 2077-2078.